

Крижановська Зореслава
*Волинський національний
університет ім. Лесі Українки
м. Луцьк*

НАДІЙНИЙ ТИП ПРИВ'ЯЗАНОСТІ ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ ПСИХІЧНО ЗДОРОВОЇ ДИТИНИ

Постановка проблеми та її значення. В сучасній світовій психологічній практиці особливого звучання набуває проблема взаємин матері та дитини, як основа гармонійного розвитку останньої. Стиль життя сьогодні має безпосередній вплив на зміни соціальних стереотипів, трансформацію цінно-смиислової сфери, збільшення психо-емоційних навантажень та кризових явищ, які, в свою чергу, впливають як на окрему особистість, так і на сімейну систему в цілому. Сім'я, як найближче соціальне оточення дитини має задовольняти її потребу в визнанні, прийнятті, захисті, емоційній підтримці та повазі. Якість задоволення цих базових потреб стає джерелом та умовою розвитку психічно здорової дитини. Відтак, Особливої значущості набуває проблема прив'язаності дитини до матері, як одна з детермінант її подальших взаємин зі світом.

Мета запропонованого дослідження полягає в психологічному аналізі особливостей дитячо-материнських взаємин, описанні поведінкових патернів у дітей з певними типами прив'язаності та принципів психологічної корекції, заснованих на основі теорії прив'язаності Дж. Боулбі.

Виклад основного матеріалу. В різних психологічних теоріях та школах психотерапії сформувалися різні погляди на структуру та значення прив'язаності, а також впливу сепарації на взаємини між матір'ю та дитиною. Окрім того, в окремих теоріях виявляється паралелізм або ж подібність з теорією прив'язаності, з одного боку, але є і розбіжності, з іншого.

Відмінності між психодинамічно-орієнтованими школами та теорією прив'язаності полягають в тому, що психоаналіз ґрунтується на теорії потягів, в той час, як теорія прив'язаності Дж.Боулбі, навпаки, ґрунтується на теорії мотиваційних систем, на основі яких вчений і вибудовує систему прив'язаності.

Окрім того, психодинамічні теорії виходять з того, що взаємини матері та дитини на своєму початку характеризуються недиференційованою матрицею, в якій домінують психічні процеси злиття та інтеграції. Самість та об'єкт первинно не є диференційованими. В процесі подальшого розвитку репрезентанти самості та дитини мають інтрапсихічно виділитися з цієї матриці, щоб стали можливими психічне виокремлення та диференціація.

Навпаки, в контексті теорії прив'язаності, новонароджений досить чітко сприймає матір та себе самого, як незалежних один від одного (Боулбі Дж., 2003; Боулбі Дж., 2012). Відповідно, прив'язаність між немовлям та доглядаючим дорослим лише повинна сформуватися впродовж першого року життя, а не вже є сформованою завдяки їх симбіозу. Під час цього процесу можуть формуватися різні види прив'язаності (Ainsworth M., Mary D., Salter Amswort, 1983).

Дж. Боулбі інтерпретував прив'язаність як систему внутрішньої регуляції. Першочергово ця регулятивна система орієнтована на пошук немовлям захисної, безпечної близькості з матір'ю. В дитячому віці система прив'язаності різко активується в ситуаціях небезпеки, тривоги чи будь-якого дискомфорту. Контакт з матір'ю знімає тривогу та дає почуття безпеки, і дитина, як наслідок, здатна переключати свою увагу на оточуючий світ і реалізовувати дослідницьку діяльність.

Роботи Дж.Боулбі та його послідовників доводять, що прив'язаність є складною системою, яка має трикомпонентну структуру:

1) когнітивні компоненти, які включають в себе розпізнавальні ознаки у вигляді образів та уявлень, пов'язаних з матір'ю (чи іншою доглядаючою особою);

- 2) емоційні компоненти, які включають в себе реакції та сигнали задоволення;
- 3) власне поведінкові реакції – плач, посмішка, наближення, наслідування та інші.

В міру розвитку дитини та все більшої її самостійності, прив'язаність до матері трансформується, але не зникає з життя дитини: замість потреби в безпосередньому фізичному контакті та близькості приходиться більш складна за формою, але та ж за змістом потреба в довірливому спілкуванні, в психологічному захисті та підтримці, а також в гнучкому, вільному керуванні з боку матері. Зростає і коло осіб, з яким у дитини, а згодом і у підлітка та дорослого формуються взаємини прив'язаності. Хоча роль матері в якості основного суб'єкта прив'язаності, як правило, зберігається.

Будучи нормативним в процесі розвитку новоутворенням, прив'язаність може бути різною за змістовними характеристиками. Вона набуває у дітей якісно різного характеру в залежності від цілої низки умов і, перш за все, від поведінки матері, тобто її чуйності, емоційного прийняття, послідовного реагування на сигнали дитини, адекватного задоволення потреб та низки інших характеристик. Як доводять багаточисельні дослідження, вплив прив'язаності до матері не обмежується ранніми етапами дитинства, а поширюється далі, навіть на дорослі етапи життя (Смирнова Е., 1995). В свою чергу і сфера впливу прив'язаності виявляється набагато ширшою сфери власне дитячо-батьківських взаємин. Так, в переломних ситуаціях розвитку, наприклад, коли дитина починає ходити чи при становленні самостійності в ранньому дитинстві, потреби в прив'язаності залишаються актуальними, але при цьому виникає гостра потреба в дослідницькій діяльності та сепарації від суб'єкта прив'язаності. Така ситуація в міру своєї психічної напруги може провокувати абсолютно нормативні вікові кризи розвитку. Згідно досліджень сучасних вчених, вікової кризи може і не бути, неминучі лише зміни, якісні зміни в розвитку. Криза настає за умови недостатньо благоприємних дитячо-батьківських взаємин. Таким чином, можна спрогнозувати, що надійна прив'язаність є однією з умов безкризового дорослішання.

В науковій думці прийнято розрізняти принаймні, чотири різних типи прив'язаності: надійний, який відповідає оптимальному розвитку дитини, два ненадійних – амбівалентний (чи тривожно-агресивний) і унікаючий (тривожно-гальмівний), а також дезорганізований, зазвичай супровідний порушеним типам розвитку дітей (Ainsworth M., Mary D., Salter Amsworth, 1983).

Згідно з дослідженнями психологів, типи прихильності дитини до матері зберігаються на все життя. Стаючи дорослими, люди схильні будувати свої взаємини на основі дитячого типу прихильності. Тому і постає питання, щодо вивчення з раннього віку типів, які існують. Адже завдяки досвідченості з боку дорослих, можна попередити негативні чинники прояву у поведінці дитини у зрілому віці.

Мері Ейнсворт розширила теорію Дж. Боулбі і ввела свої припущення, що якість прив'язаності в дітей абсолютно різна і що саме ця якість впливає на наше подальше життя. М. Ейнсворт провела свій власний експеримент, де в свою чергу виділила 4 типи прив'язаності матері з дитиною а саме: безпечний (діти спроможні відволікатись на відсутність матері та спрямувати свою увагу на певний вид діяльності), тривожно-унікаючий – (такі діти не мають відчуття безпеки), тривожно-амбівалентний – (діти з таким типом прагнуть більшої любові та прив'язаності, але водночас цього і бояться), дезорганізований – (такий тип означає невизначеність, в певних ситуаціях дитина поведе себе по-різному).

Висновки і перспективи подальших досліджень. На підставі досліджень, щодо особливостей формувань типів прив'язаності між дитиною та матір'ю, можемо зробити висновок про те, що кожна дитина – це зростаючий суб'єкт, і для того, щоб зрозуміти наскільки вона має тісну близькість з мамою, потрібно спостерігати за її поведінкою, адекватно реагувати на плач малечі, зрозуміти для себе, що її турбує, та, що вона в даний момент потребує.